

**AVUSTURYA İKTİSAT OKULU:
Menger'den Mises'e; Hayek'den Kirzner'e...**

Coşkun Can Aktan

Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ccan.aktan@deu.edu.tr

Merve Yolal Eroğlu

Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
merve.yolal35@gmail.com

Özet

Avusturya iktisat okulu'nun doğuşunda Carl Menger tarafından 1871 yılında yayınlanan İktisadın İlkeleri adını taşıyan kitap ilk kilometre taşıdır. Menger, iktisat biliminde “marjinal devrim” olarak adlandırılan sübjektif değer teorisinin öncülerinden birisidir. Eugen von Böhm-Bawerk ve Freidrich von Wieser Menger'in fikirlerini bir adım ileriye taşıma konusunda katkılar sunmuşlardır. Avusturya iktisat okulunun 20. Yüzyıldaki başlıca öncüleri Ludwig von Mises ve 1974 yılında Nobel ekonomi ödülü ile onurlandırılan Friedrich August von Hayek olmuştur. Günümüzde Avusturya iktisat okulu sadece iktisadi düşünceler tarihine gömülmüş bir okul değildir ve özellikle ABD ve Avrupa'da etkili bir iktisadi düşünce olarak varlığını sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avusturya İktisat Okulu, Avusturya Okulu, Metodolojik Bireycilik, Metodolojik Subjektivizm, Praksiyoloji, A Priorizm.

Alan Tanımı: İktisat

**THE AUSTRIAN SCHOOL OF ECONOMICS:
From Menger to Mises and From Hayek to Kirzner**

Abstract

The Austrian school of economics was founded in 1871 with the publication of Carl Menger's Principles of Economics. Menger introduced the idea of the subjective theory of value and began what has been called "the marginal revolution" in economic thought. Eugen von Böhm-Bawerk and Freidrich von Wieser carried his work forward and made additional contributions. Leading theorists in the 20th century were Ludwig von Mises and Friedrich August von Hayek, who was awarded the Nobel Prize in Economics in 1974. Today, Austrian Economics is not only a part of history of economic thought and is still influential in especially in USA and Europe.

Keywords: The Austrian School Of Economics, Austrian Economics, Methodological Individualism, Methodological Subjectivism, Praxeology, A Priorism.

JEL Codes: B13, B53

I. GİRİŞ

İktisat biliminin bir disiplin olarak doğuşunda başlangıç olarak 1776 tarihi esas alınır. Bu tarih Adam Smith'in şaheseri *Milletlerin Zenginliği*'nin yayınlandığı tarihtir. 1776 yılından 1800'li yılların son çeyreğine kadarki dönem iktisadi düşünceler tarihinde Klasik İktisat Okulu'nun hakim olduğu yıllar olarak kabul edilir. 1870'li yılların başlarından itibaren ise Klasik İktisat Okulu'na muhtelif katkılar ve eleştiriler yöneltilmiştir. Marksist Okul, Tarihçi Okul, Lozan Okulu, Avusturya Okulu vs. bunlar arasında sayılabilir. Avusturya İktisat Okulu'nun doğuşu Carl Menger'in 1871 yılında *İktisadın Prensipleri* adlı eserini yazması ile başlar. Avusturya iktisat okulu özünde klasik iktisadın genel prensiplerini savunmakla birlikte klasik politik iktisadın muhtelif teorilerine katkılar ve eleştiriler sunmuştur. Bu çalışmamızda Avusturya iktisat okulunun temel esasları, ilkeleri ve ayrıca bu okula katkılarda bulunan iktisatçıların görüşleri incelenmektedir.

II. GENEL OLARAK AVUSTURYA İKTİSAT OKULU

Avusturya iktisat okulu 19. Yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış bir iktisadi düşüncedir. Carl Menger, Eugen von Böhm-Bawerk, Friedrich von Wieser, Ludwig von Mises ve Friedrich A. Von Hayek okulun başlıca kurucu ve temsilcileridir. (Şekil-1) Söz konusu okulun doğuşu ve gelişimindeki önemli gelişmeleri şu şekilde özetleyebiliriz.¹

Carl Menger, *İktisadın Prensipleri* adlı eserini 1871 yılında yayınlamıştır. Menger bu eserini klasik iktisat öğretilerinin tersine, değer ve fiyat teorilerine farklı bir perspektif katarak kaleme almıştır.² Klasik iktisatçılar değeri, üretim faktörlerinin faaliyetleri sonucunda elde edilen karşılık olarak görmekteydiler. Menger ise bir malın değerini, tüketicilerin istek ve arzularını karşılamadaki tatmin özelliği ile açıklamıştır. Klasik iktisadın bir eleştirisi olarak kabul edilebilecek olan bu eser yayınlandığı andan itibaren ilgi görmüştür. Menger daha sonra 1883 yılında bir başka önemli eserini yayınlamıştır.³

Menger dışında Eugen von Böhm-Bawerk ve Friedrich von Wiser yaptıkları çalışmalarla Avusturya iktisat okulunun birinci dünya savaşı öncesindeki en

---

¹ Bu konudaki açıklamaları Avusturya iktisat okulunun en önemli temsilcilerinden Kirzner'in kaleminden özetlemeye çalışacağız. Bkz. Israel M. Kirzner, "Austrian School of Economics", *The New Palgrave Dictionary of Economics*, 1976. vol 1, pp. 145-151. Kirzner'bu bu kısa ama öz çalışması Coşkun Can Aktan tarafında Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Bkz. Israel Kirzner, "Avusturya İktisat Okulu", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 30, Eylül-Ekim 1994.

² Menger, C. ([1871] (1976)). *Principles of Economics*. (J. Dingwall, & B. F. Hoselitz, Trans.) New York:New York University Press. Söz konusu esere online erişim için bkz: https://mises.org/sites/default/files/Principles%20of%20Economics_5.pdf

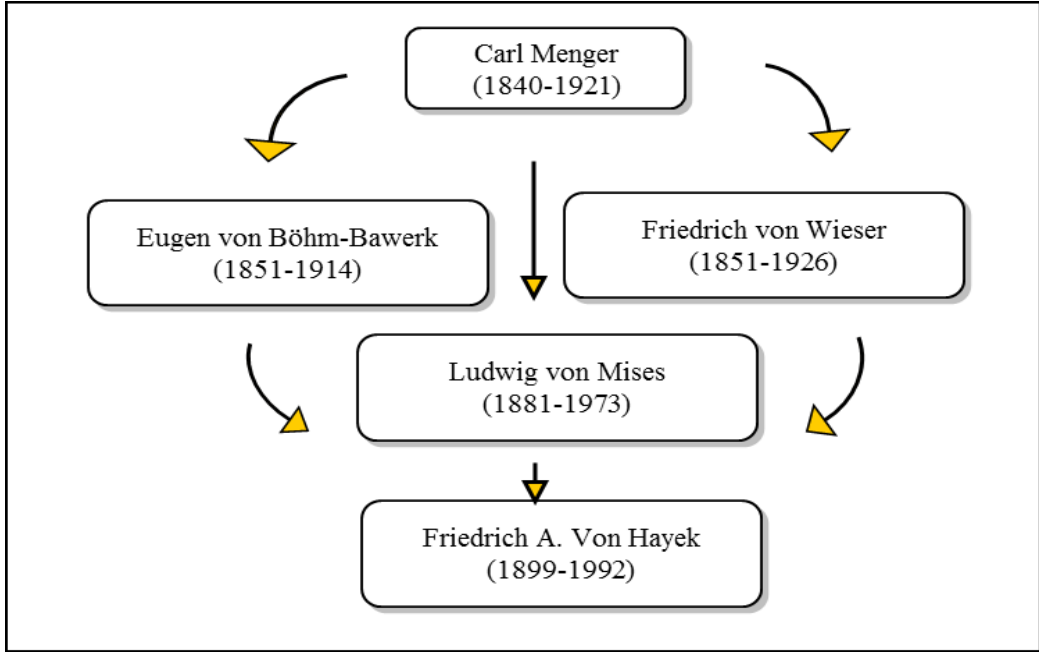
Menger'in 1871'de yayınlanan kitabı Türkçe'ye tercüme edilmiştir: bkz. Menger, C. (2009), *İktisadın Prensipleri*, (Çev. A.K. Çelebi), Ankara: Liberte Yayınları. Menger'in iktisada katkılarının güzel bir özeti için bkz: Salerno, J. T. (2016)"Carl Menger: Avusturya Okulu'nun Kuruluşu", (çev: Ü. Çetin),

<http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/81/08-joseph-salerno-carl-menger-avusturya-okulunun-kurulusu.pdf>

³ Menger, C. (1883), *Investigations into the Method of The Social Sciences with Special Reference to Economics* (New York University Press, 1985 2nd ed.). Urbana: University of Illionois Press.

önemli temsilcileri olmuştur. Böhm-Bawerk ve Wieser tarafından yayınlanan eserlerde Menger'in subjektif değer teorisi, fiyat ve maliyet hakkındaki düşünceleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.⁴ Böhm-Bawerk eserlerinde Marksist iktisat düşüncesinin artık-değer kavramını da sert bir şekilde eleştirmiş ve ileriki yıllarda Avusturya iktisat okulunun subjektif değer teorisini sistematik bir şekilde yaymıştır. Carl Menger 1903'de Viyana Üniversitesi ekonomi profesörlüğünden emekliye ayrılmış ve kürsüsü Wieser'e devredilmiştir. Wieser, Menger'in değer teorisini geliştirerek yayınlayan ilk kişilerdendir.

Şekil-1: Avusturya Okulu'nun Başlıca Kurucuları ve Temsilcileri

Kaynak: Tarafımızca düzenlenmiştir.

Öte yandan Birinci Dünya Savaşından önceki on yıl içerisinde Avusturya Okulunun bir iktisadi ve siyasi düşünce merkezi olarak ün kazanmasını sağlayan Böhm-Bawerk seminerleri olmuştur. Seminere Joseph A. Schumpeter ve Ludwig von Mises katılmıştır. Böhm-Bawerk 1914'de, Menger ise 1921'de vefat etmiştir.

⁴ Bkz. Böhm-Bawerk, 1959a, 1959b, 1962. ; Wieser, 1927, 1989.

Wieser ise, öldüğü tarih olan 1926 yılına kadar öğretim üyeliğine devam etmişse de ağırlık esasen genç öğretim üyelerine doğru kaymıştır. Bu genç öğretim üyeleri arasında Böhm-Bawerk'in öğrencisi Ludwig von Mises ve Wieser'in kürsüsünü devam ettiren Hans Mayer bulunmuştur. Daha sonra Avusturya iktisat okulu Richard Strigl, Ewald Schams, Leo Schonfeld, Gottfried Haberler, Fritz Machlup, Oskar Morganstern, Paul N. Rosenstein-Radon, Felix Kaufman, Alfred Schutz, Erik Voegelin ve Friedrich von Hayek gibi isimler muhtelif katkılarda bulunmuşlardır. Bu isimlerden şüphesiz Mises ve özellikle Hayek, ileriki yıllarda Avusturya okulunu Menger, Böhm-Bawerk ve Wieser'den çok daha ileriye taşıyan isimler olmuştur.⁵ İngiliz iktisatçı Lionel Robins'in Viyana'daki entelektüel akımın etkisi altında kalması da bu döneme rastlamaktadır. 1931'de Robins, Hayek'i Londra İktisat Okulu'nda ders vermeye davet etmiştir. (Kirzner, 1987)

Hayek'in İngiltere'ye gitmesi Avusturya İktisat okulunun "konjonktür hareketleri teorisi"nin yayılmasını sağlamıştır. Mises bu teoriyi 1912'de şekillendirmiştir. Mises, konjonktür hareketleri teorisinin temellerini İsveçli iktisatçı Knut Wicksell'in görüşlerinden yararlanarak ortaya koymuştur. Bütün bu gelişmelerle 1930'lu yıllar Avusturya iktisat okulu için bir dönüm noktası olmuştur. Hans Mayer, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Viyana Üniversitesindeki kürsüsünde görevini sürdürürken, Mises etrafında toplanan genç iktisatçılar grubu kısa süre içerisinde dağılmışlar ve bunların birçoğu ABD'nde değişik üniversitelere gitmişlerdir. Mises'in 1934'de Cenevre'ye ve daha sonra New York'a; Hayek'in Londra ve sonra Chicago'ya gitmesiyle birlikte Viyana, Avusturya İktisat Okulunun merkezi olma özelliğini kaybetmiştir. Hemen belirtelim ki, Avusturya iktisat okulunun kurucuları ve ilk temsilcilerinin birçoğunun eseri Almanca olarak yazılmıştır. Bu eserler daha sonra İngilizce 'ye tercüme edilmiştir. Hayek ise eserlerinin hemen hemen tamamını İngilizce olarak kaleme almıştır.⁶

⁵ Mises ve Hayek'in başlıca önemli eserleri kaynakça kısmında sunulmuştur. Mises ve Hayek'in bazı önemli eserleri de Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Bkz. Mises, 2007, 2008. ; Hayek, 1995, 1996, 1997.

⁶ Avusturya iktisat okulunun ilk temsilcilerinin İngilizce'ye tercüme edilen başlıca eserleri bu çalışmanın sonunda referanslar bölümünde sunulmuştur. Bkz: Menger, 1871, 1883; Mises,

Avusturya iktisat okulunun doğuşu ve gelişimini bu şekilde kısaca özetledikten sonra şimdi okulun temel ilkelerini açıklamaya çalışalım. (Şekil-2) Avusturya iktisat okulunun başlıca metodolojik ilkelerini şu şekilde sıralayabiliriz:⁷

- metodolojik bireycilik,
- praksiyoloji,
- metodolojik sübjektivizm,
- marjinalizm,
- kendiliğinde oluşan düzen,
- apriorizm

Bireycilik (individualism), Avusturya iktisat okulu mensuplarının genel olarak kabul ettikleri en önemli ilkelerin başında gelir. Bu ilkeye göre sosyal yaşamın ve sosyal bilimlerin temel gayesi bireyin özgürlüğü, refahı ve mutluluğudur. Bu ilkeye göre toplumda “bilinçli” eylemde bulunan tek varlık insandır ve sadece insanlar (bireyler) karar ve tercihlerde bulunurlar. Ludwig von Mises bireycilik ilkesini açıklamak için felsefede kullanılan praksiyoloji (praxeology) kavramından yararlanır. Mises, iktisadi olayları anlamak için öncelikle bilinçli olarak gerçekleşen insan eylemlerine başvurulması gerektiği konusuna vurgu yapmaktadır. İlk kez Mises tarafından kullanılan *praksiyoloji* kavramı iktisadi davranışları kapsayan bütün insan eylemlerinin bir genel teorisi olarak düşünülmüştür (Yay, Turan & Yay, Gülsün, 2007:17-18).

Şekil-2: Avusturya İktisat Okulu'nun Temel İlkeleri

1951,1953, 1962a, 1962b,1978, 1983, 2005.,Hayek'in başlıca önemli eserleri için bkz. Hayek, 1945, 1948, 1976, 1979,1978a, 1978b, 1985, 1999,.

⁷ Avusturya iktisat okulunun metodoloji ve ilkeleri konusunda bkz: Kirzner, 1976; White, 1984; Boettke & Coyne, 2015; Butler, 2010; Aktan, 2018.

<p>BİREYCİLİK PRAKSİYOLOJİ</p> <p>-Organizasyonlar (kurumlar) değil, sadece bireyler tercihte bulunur. -Her insan eyleminde bilinçli bir amaç sözkonusudur: rasyonalite ve çıkar maksimizasyonu ilkesi</p>	<p>SUBJEKTİVİZM MARJİNALİZM</p> <p>-Değeri belirleyen emek (zahmet) değil, tüketicilerin subjektif değer yargılarıdır: subjektif değer yasası -Tüketim arttıkça doyuma ulaşılır ve ihtiyacın şiddeti azalır: azalan marjinal fayda yasası</p>
<p>KENDİLİĞİNDEN OLUŞAN DÜZEN</p> <p>-Piyasa, kendiliğinde oluşan bir kurumdur. Piyasalar dışarıdan bir müdahale olmaksızın bir «görünmez el» marifetiyle herkesin yararına sonuçlar üreten bir düzen ortaya çıkarır.</p>	<p>APRİORİZM</p> <p>-Hiçbir deneye dayanmayan ve tamamen akıl, sezgi ve gözlemler yoluyla elde edilen bilginin (<i>a priori</i> bilgi) ayrıca test edilmeye ihtiyacı yoktur.</p>

Metodolojik sübjektivizm ve bununla alakalı *marjinalizm* Avusturya iktisat okulunun diğer önemli ilkeleridir (Yay, 2004; Yılmaz, 2004)). Subjektif değer teorisine katkıda bulunan Menger, Gossen ve Walras gibi iktisatçılara göre mal ve hizmetlerin ölçülebilir objektif bir değeri yoktur; mal ve hizmetlerin değerini belirleyen tüketicilerin elde ettikleri tatmin düzeyidir. Bir başka ifadeyle, subjektif değer teorisine göre “tatmin” (*satisfaction*) subjektiftir; tüketiciden tüketiciye değişebileceği gibi aynı tüketicinin aynı maldan aldığı tatmin zamana ve mekana göre de değişebilir. Tatmin aynı şekilde bir sayısal ölçüme tabi tutulamaz. Öte yandan insanlar, tüketimlerini arttırdıkça bir doyuma ulaşırlar ve bir aşamadan sonra ihtiyacın şiddeti azalır. İktisat biliminde “Azalan Marjinal Fayda Kanunu” adı verilen yasaya göre bir tüketicinin belirli bir dönemde belirli bir maldan tükettiği miktar arttıkça, tüketilen her ilave birimin faydası yani marjinal faydası giderek azalır.

Avusturya iktisat okulunun belki de en etkileyici düşünürlerinden Hayek’in bilgi teorisi ve bilgi felsefesi (epistemoloji) alanında yaptığı çalışmalarda insan bilgisinin sınırlılığı ve parçalı oluşu üzerinde önemli bir vurgulama vardır. Herhangi bir toplumda mevcut ve işlerliği bulunan bilgiler bir bütün olarak hiçbir mekânda ya da hiçbir zihinde mevcut değildir. Toplam bilgi bütün insanlar

arasında dağılmış vaziyettedir, yani parçalıdır. Hayek, her insanın bilgisinin sınırlı olduğunu, toplam bilgi bütünüünün yalnızca küçük bir parçasını teşkil ettiğini ifade etmektedir. Bir insan ne kadar zeki olursa olsun toplumda mevcut bilginin yalnızca küçük bir kısmını bilebilecektir.⁸ Bu açıklamalar çerçevesinde “*sınırlı insan bilgisi*” ve “*sınırlı rasyonalite*”⁹ de Avusturya iktisat okulunun temel kavramları olarak ele alınabilir. Hayek, “*kendiliğinden oluşan düzen (spontaneous order)*” ve “*kültürel evrim*” (*cultural evolution*) adını verdiği kavramlarla sadece iktisat bilimine değil sosyal ve beşeri bilimlere çok önemli katkılar sunmuştur. Hayek’e göre insanların bilinçli eylemleri neticesinde oluşturdukları ya da kurdukları düzen (“*oluşturulmuş düzen*”) bilinçli insan eylem ve davranışları olmaksızın ve bir otoritenin dışarıdan yönlendirme ve planlamasına gerek duyulmaksızın ortaya çıkan düzenlere göre çok daha başarısızdırlar. Hayek, piyasanın başarılı; devletin ise etkinlik ve verimlilikten uzak başarısız bir kurum olmasını “*kendiliğinden oluşan düzen*” ve “*kültürel evrim*” ile açıklamaktadır.

Son olarak “*apriorizm*” olarak ifade edilen felsefi düşünce de Avusturya iktisat okulu bünyesinde kabul gören ve benimsenen bir yaklaşımdır. Praksiyoloji kavramı gibi “*apriorizm*” kavramının da popülerlik kazanmasını sağlayan Mises olmuştur ve O’na göre göre *ampirizm* (deneye dayalı bilimsel araştırmalar) tek başına bilgiyi “doğru” olarak kabul etmemizi sağlayamaz. Mises ve Avusturya iktisat okulu alanında çalışma yapan iktisatçılar; hiçbir deneye dayanmayan ve tamamen akıl, sezgi ve gözlemler yoluyla elde edilen bilginin (*a priori bilgi*) ayrıca test edilmeye ihtiyacı olmadığı görüşündedirler.

III. AVUSTURYA İKTİSAT OKULU’NUN BAŞLICA TEMSİLCİLERİ

---

⁸ İnsan bilgisinin sınırları ve özellikle F.A. von Hayek’in insan aklının sınırları üzerine düşünceleri konusunda şu kaynaklara müracaat edilebilir: Hayek, 1937; Hayek, 1945; Hayek, 1978a; Hayek, 1985. Hayek’in özellikle Duyumsal Düzen (Sensory Order) kitabı tümüyle insan zihninin işleyişi ve fonksiyonları üzerine önemli bir eserdir. Bkz. Hayek, 1999. Türkçe’de konuyu inceleyen bazı çalışmalar için bkz: Aktan & Vural, 2006; Aktan & Vural, 2009.

⁹ “*Sınırlı rasyonalite*” (*bounded rationality*) kavramını ilk kullananların başında 1978 yılında Nobel ekonomi ödülünü kazanan Herbert Simon gelmektedir. Simon’la popüler olan bu kavramın gerisinde ondan çok daha önce bu meseleleri irdeleyen ya da inceleyen Hayek’in olduğunu söyleyebiliriz. Kanaatimizce sınırlı rasyonalite kavramı her ne kadar davranışsal iktisat disiplinin ana kavramlarından birisi olsa da bu kavramın Avusturya iktisat okulunun da temel kavramlarından biri olduğuna şüphe yoktur.

Avusturya İktisat Okulu'nun en önemli temsilcilerinin görüşlerini kısaca özetlemeye çalışalım.

Carl Menger (1840-1921)

“Doğrudan bir genel istek ve irade olmaksızın kurumlar nasıl genel refahın oluşmasına ve gelişmesine imkan sağlamışlardır?”

Carl Menger

Avusturya iktisat okulunun ortaya çıkmasını ve düşünsel temellerinin atılmasını sağlayan kişilerin başında Carl Menger¹⁰ gelmektedir. Carl Menger'in “*Politik İktisadın İlkeleri*” adlı kitabının yayın yılı olan 1871 tarihi Avusturya İktisat Okulu'nun ve marjinalist devrimin doğuşu olarak kabul edilmektedir (Yay, 2004: 1). Menger'in bu kitabı yazmasındaki temel amacı; değer kavramının Klasik görüşte savunulandan aksine, yani değer emek tarafından belirlendiği fikrine karşılık “*subjektif değer*” kavramının varlığını ortaya koymaktır. Bu bakış açısına göre, bir şeyi değerli yapan onun için ne kadar emek harcadığından ziyade ne kadar tercih edildiğidir. Diğer bir deyişle, bir şey diğerine tercih ediliyorsa onun daha değerli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Menger eserinde şöyle yazmaktadır:

“Değer, ne kendi başına bağımsız olarak ortaya çıkan, ne doğrudan mülkiyet ile ilgisi olan ne de malların içerisinde olan bir şey değildir. Değer, yaşamını devam ettirme ve refahını arttırma çabası içinde olan iktisadi insanın mallara atfettikleri subjektif değerdir. Değer insanın bilinçli iradesi dışında ortaya çıkan bir şey değildir.” (Menger, 1871:121)

---

¹⁰ Carl Menger 23 Şubat 1840 tarihinde Polonya'nın Galiçya bölgesinde doğmuştur. Viyana ve Prag Üniversitelerinde hukuk okumuş ve doktorasını 1867 yılında Krakov Üniversitesi'nden almıştır. 1867-1871 yılları arasında değer kavramı üzerinde çalışmalar yapmış ve yukarıda da belirttiğimiz üzere ünlü eseri olan “*Politik İktisadın İlkeleri*” adlı eserini 1871 tarihinde yayınlamıştır. 1873'de Viyana Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaya başlamıştır. 1879'da ise Politik İktisat Bölüm başkanı olmuş ve bu görevi 1903 yılına kadar devam etmiştir. Bu zaman dilimi boyunca öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmalar Avusturya İktisat Okulu'nun temel yapıtaşlarını oluşturmuştur.

Menger'in iktisadi analizlerinin temelinde subjektivizm ve metodolojik bireycilik anlayışı yatmaktadır. Menger'e göre, bireyler amaçları doğrultusunda faaliyet göstermekte ve bu faaliyetler bazı sonuçlar doğurmaktadır. Diğer bir deyişle Menger, iktisadi faaliyetleri ele alırken neden-sonuç ilkesinden faydalanmaktadır. Buna bağlı olarak, iktisadi faaliyetlerin temel nedeni olan bireysel ihtiyaçların karşılanmasından hareketle bazı malların neden ekonomik mal sayılacağını veya bunlara neden değer yüklenileceğini, bazı malların neden değişime konu olacağını veya değişime konu olan bazı malların neden paraya dönüşeceği gibi pek çok konuya da açıklık getirmektedir (Yay, 2004: 2-3).

Menger'in iktisat bilimine yaptığı katkılara bakıldığında öncelikle “*değer teorisi*” karşımıza çıkmaktadır. Menger'e göre değer; malların veya mal miktarlarının ihtiyaçlarımızın tatmininde bizim için ifade ettiği önemdir. Yani değer; malların doğal bir özelliği olmasından ziyade, ihtiyaçlarımızı karşılaması ve tatminine bağlı olarak yüklediğimiz önemi ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Menger, değer kavramının malların ekonomik olup olmamasına bağlı olarak da değişiklik göstereceğini düşünmektedir. Ona göre, ekonomik olmayan malların ne mübadele değeri ne de kullanım değeri bulunmaktadır. Çünkü ekonomik bir malı ekonomik olmayan bir maldan ayıran şey, ihtiyaç tatmininin mal miktarına bağlı olmasıdır. Örneğin, uçsuz bucaksız ağaçların olduğu ormanda yaşayan bir kişi, ihtiyaçlarını karşılamak için sadece yirmi ağaca ihtiyaç duyuyorsa, yaşadığı yerde milyonlarca ağaç olduğu için ormanda yangın çıkarsa dahi ihtiyaçlarını tatmin ederken etkilenmeyeceğini bilmekte ve bu yüzden ağaç miktarını kontrol etme ihtiyacı hissetmemektedir. Fakat aynı ormanda bu kişinin meyvesini yiyebildiği sadece on adet meyve ağacı varsa ve ormanda yangın çıkarsa, kişi ihtiyacını tatmin edememe korkusu yaşayacak ve her bir ağaç onun için değerli olacaktır (Menger, 2009: 63-66). Böylece Menger, ilk defa malları “*ekonomik mallar*” ve “*ekonomik olmayan mallar*” şeklinde sınıflandırarak aralarındaki farkı açık bir şekilde ifade etmiştir. Düşünür bu ayrımı yaparken malların ihtiyaç duyulan miktarı ile arz edilme miktarı arasında ilişki kurmuştur. Buna göre, ekonomik mallar; ihtiyaç duyulan miktarı arzından fazla olan mallar iken, ekonomik olmayan mallar ise arzı ihtiyaç duyulandan çok olan mallardır. Hava, su gibi miktarı çok olan mallar ekonomik olmayan mallara örnektir. Menger bu iki malın da bir faydaya sahip olduğunu, ancak miktarı az olan malın değerli olduğunu belirterek, fayda ile değer kavramlarının arasındaki farka dikkat çekmektedir (Savaş, 2007: 540-541).

Menger'in iktisat literatürüne yaptığı önemli katkılardan bir diğeri ise; yüksek dereceli mallara (üretim malları) "ihtiyaçları tatmin etme niteliği"ni vermesi ve üretim girdi değerinin malların beklenen değerinden kaynaklandığını söylemesi ile "atıf teorisi" veya "alternatif maliyet teorisi" ni geliştirmiş olmasıdır. Bu teoride, üretim girdileri arasında herhangi bir ayırım yapılmaksızın hepsi de yüksek dereceli mallar olarak kabul edilmekte ve girdilerin değeri marjinal fayda teorisi ile aynı şekilde yorumlanmaktadır. Yani, üretim girdilerinden biri diğerleri sabitken bir birim azaldığında toplam üründeki azalış bir fayda kaybına neden olmaktadır. Miktarı azalan malın faydası ise üretim girdisinin bir birimlik değerini belirleyerek, söz konusu girdiyi başka bir malın üretiminde kullanmanın alternatif maliyetini göstermektedir (Kazgan, 2002: 145-146). Kısaca, Menger üretim faktörlerinin değerleri belirlenirken, onların ürettikleri ürünlerin kıymetine olan katkılarının dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece üretim faktörlerini "yüksek dereceli mallar" olarak kabul etmekte ve bunların değerlerinin ise üretimini sağladığı alt düzeydeki bir malın beklenen değerine atıf yaparak belirleneceğini söylemektedir. Bu değeri belirlerken uygulanacak en iyi yol ise, söz konusu üretim faktörünün bir birimini üretimden çekmek suretiyle toplam üretimde meydana getireceği etkiyi gözlemlemektir (Savaş, 2007: 542).

Menger'in iktisat teorisine yaptığı katkılardan bir diğeri; paranın ortaya çıkışı hakkındaki görüşleri olmuştur. Menger'e göre, paranın ortaya çıkışı doğaldır, yani para devletlerin bir buluşu veya yasama faaliyetinin bir ürünü değildir. Bu nedenle paranın varlığı için herhangi bir otoritenin varlığına ihtiyaç yoktur. Sosyal yaşamdaki iktisadi bireylerin kendi iktisadi çıkarlarını artırmaları gerektiğinin farkında olması ve bu isteklerini gerçekleştirebilmek amacıyla daha az satılabilir ticari mallardan daha fazla satılabilir diğer ticari mallar lehine hareket etmesiyle birlikte belirli mallar para haline gelmiştir. Aynı zamanda bireylerin iktisadi çıkarları doğrultusundaki davranış alışkanlıkları da paranın doğuşuna hizmet etmiştir. Dolayısıyla, kendi çıkarını daha fazla artırmayı düşünen bireylerin daha fazla satılabilir ticari malları tercih etmesi sonucunda para beşeri iktisadın doğal bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Menger, 2009: 191-193).

Eugen von Böhm-Bawerk (1851-1914)

*"Değeri belirleyen emek değildir;
isteklerimizi karşılayan mal ve hizmetlerin tatmin duygusudur."*

Eugen von Böhm-Bawerk

Eugen von Böhm-Bawerk¹¹, meslek hayatının ilk yıllarında klasik iktisatçıların faiz konusundaki görüşlerine eleştiriler yönelmiştir. Böhm-Bawerk sermaye ve faiz teorisini subjektif değer teorisinden bağımsız olarak ele almıştır. Böhm Bawerk'e göre, üretim zaman içinde gerçekleştiğinden ve İktisadi İnsan (Homo Economicus) sistematik olarak daha önceki tercihleri ile sonrakileri birlikte değerlendirdiğinden dolayı, sermaye yoğun üretim faaliyetleri başarısız olmayacaktır. Böhm-Bawerk eserlerinde Marksist teorisinin artık-değer kavramını sert bir şekilde eleştirmiş, ayrıca subjektif değer teorisini sistematik bir şekilde yaymıştır (Kirzner, 1987).

Böhm-Bawerk, Menger'in değer ve fiyat teorilerini açıklamaya çalışmış, özellikle faizle ilgili teorileri ile tanınmıştır (Ersoy, 2008: 475-476). Böhm-Bawerk'e göre, sermaye malları belirli bir bekleme döneminden sonra üretilen "ara ürünler"dir. Böhm-Bawerk'e göre bugün sahip olunan bir mal, gelecekte sahip olacağımız aynı cins ve miktardaki maldan daha değerlidir ve bu çerçevede bir "acyo" veya "prim" kazanmaktadır. İşte bu durum literatürde Böhm-Bawerk'in "*Faiz Teorisi*" veya "*Acyo Teorisi*" olarak bilinmektedir (Savaş, 2007: 548).

Böhm-Bawerk, sermaye ve faiz teorisinde; faiz ve sermaye arasında ilişkiyi göz önünde bulundurarak sermayeyi; üretim aracı olarak ve faiz geliri yaratan kaynak olarak iki açıdan incelemektedir. Böhm-Bawerk'e göre üretim aracı olarak sermaye; emek ve topraktan ayrı bir üretim girdisi olmaktan ziyade, asli girdiler olan emek ve toprağın daha sonra kullanılmak üzere yarattığı bir araçtır. Diğer bir deyişle sermaye, üretilmiş bir üretim faktörüdür ve sermaye malları üretmemizdeki amaç; ihtiyaçlarımızı karşılayacak olan tüketim mallarını üretebilmektir. Ancak, sermaye ile yapılan üretim; emek ve toprak ile yapılan üretime göre daha üstündür. Çünkü sermaye ile yapılan üretim, insan emeğinden daha büyük güce sahip olmayı ve üretim yükünü emekten doğaya aktarılmasını sağlamaktadır. Sermaye ile yapılan üretim her ne kadar daha üstün ürün elde edilmesini sağlasa da, "zamandan fedakârlık" yapılması gibi bir dezavantajı da

---

¹¹ Böhm-Bawerk 21 Şubat 1851 tarihinde Brünn'de doğmuştur. Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Jena, Leipzig ve Heidelberg'de siyasal iktisat konularında çalışmıştır. 1875 tarihinde Innsbruck Üniversitesi'nde profesör olmuş ve 1889 yılına kadar çalışmıştır. Profesörlüğe kısa bir ara verdikten sonra 1904 tarihinde tekrar Viyana Üniversitesi'nde profesörlük yapmaya başlamıştır.

beraberinde getirmektedir. Bu durumda, üretimin değerinde meydana gelen artış ile zamandan fedakârlık etmenin arasındaki dengeyi sağlayan faktör faiz olmaktadır (Kazgan, 2002: 151-152). Özetle, Böhm-Bawerk hem Menger'in sübjektif değer teorisinin geliştirilmesine katkılar sağlamış hem de bir malın değerli olarak kabul edilebilmesi için faydanın yanında malın tüketilme zamanının da önemli olduğuna işaret etmiştir.

Eugen von Böhm-Bawerk “girişimcilik” konusunda ufuk açıcı fikirleri ile bugün Avusturya iktisat okulunun temel araştırma konularından birisinin gelişmesine de öncülük etmiştir. Böhm-Bawerk, belirsizlik ve konjonktürel dalgalanmalara açık olan piyasa ekonomisinde girişimcinin aldığı riskin önemine işaret etmiştir.¹²

Friedrich von Wieser (1851-1926)

“Fayda, değeri belirleyen ana kaynaktır”

Friedrich von Wieser

Friedrich von Wieser¹³ 1889 tarihinde yayınladığı “Doğal Değer” isimli eserinde¹⁴ piyasa mekanizmasının kaynak dağılımında oynadığı rolü ele almıştır. Ona göre, doğal değer bir malın mevcut miktarı ile marjinal faydası arasındaki ilişkiye bağlı olarak belirlenen değerdir (Savaş, 2007: 545). Wieser eserinde malların değerlerini sağladıkları faydadan aldıklarını belirtmektedir. Farklı şartlardaki malların sağladıkları faydaları ve değerlerinin de farklı olduğunu düşünmektedir. Wieser, malların değeri ile insan ihtiyaçlarının şiddet derecesi ve

---

¹² Bu konuda şu çalışmaya müracaat edilebilir. Bkz. Mccaffrey & Salerno, 2014.

¹³ Friedrich von Wieser 1851 tarihinde Viyana’da doğmuştur. 1874 yılında Viyana Üniversitesi’nde hukuk alanında eğitimini tamamlamıştır. 1875-1877 tarihleri arasında Böhm-Bawerk ile birlikte Almanya Tarih Okulu’nun önemli düşünürlerinden olan Knies, Roscher ve Hildebrand’ın yanında çalışmıştır. Fakat buna rağmen Tarihçi Okulu’nun görüşlerini benimsememiştir. Wieser 1884 tarihinde araştırmacı olarak gittiği Prag Üniversitesi’nde 1889 yılında Siyasi İktisat Profesörü olmuştur. Menger emekli olduktan sonra yerine Wieser bölüm başkanı olarak geçmiş ve bu görevi 1903-1922 tarihleri boyunca devam ettirmiştir (Ersoy, 2008: 471).

¹⁴ Eserin tamamına Online Library of Liberty’den online erişim sağlanabilir. <http://oll.libertyfund.org/titles/wieser-natural-value>

karşılanması arasında ilişki kurarak Gossen Yasası'na¹⁵ benzer bir düşünceyi ortaya koymuştur. Yani, ihtiyaçlar karşılandıkça ilave her malın marjinal faydası azalacak ve mallara karşı hissedilen tatmin ve değerde azalma gösterecektir (Ersoy, 2008: 472). Wieser'in "doğal değer" olarak adlandırdığı şey, toplumsal faydadır. Wieser, gelir bölüşümü eşitsizliklerinden dolayı, fiyatların toplumdaki mal miktarı ile toplumsal fayda arasındaki ilişkiyi yansıtmadığını düşünmektedir. Wieser, doğal düzenin geçerli olduğu ve dengeyi bozacak herhangi bir müdahalenin gerçekleşmediği bir piyasa ortamında "doğal fiyatın" oluşacağını düşünmektedir. (Kazgan, 2002:198; Ersoy, 2008: 473).

Wieser, Carl Menger'in atıf teorisinin hatalı olduğuna dair bir görüş de ileri sürmüştür. Menger, üretim faktörünün kıymetini anlamak için o faktörün üretim işleminden çıkarılması sonucunda toplam üretimde meydana gelecek azalmaya dikkat çekmektedir. Bu durumda üretimden çekilen faktör, diğer faktörlerin başka bir malın üretilmesi için kullanılmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, üretimden çekilen faktörün değeri; eski malın değeri ile yeni malın değeri arasındaki farka bakılarak anlaşılmaktadır. Wieser'e göre ise, böyle bir yaklaşım söz konusu faktörün aşırı değerlendirilmesine neden olmaktadır. Wieser'in alternatif önerisinde faktörün değerini belirleyen, o faktörün miktarı artırıldığı zaman sağlayacağı üretim fazlasıdır (Savaş, 2007: 545).

Öte yandan Wieser'in 1927 yılında yayınlanan Sosyal İktisat (Social Economics) kitabı¹⁶ piyasa ekonomisinin kurallar ve kurumlarının önemine vurgu yapan önemli bir eserdir. Kitabın önsözünü kaleme alan eski kurumsal iktisat okulunun öncülerinden Wesley Mitchell, nasıl ki John Stuart Mill'in *Politik İktisat* kitabı klasik iktisat okulunun "klasik" kitaplarından biri ise Wieser'in Sosyal İktisat kitabının da Avusturya iktisat okulunun temel eserlerinden biri olduğunu ifade etmektedir.

---

¹⁵ Gossen Yasası iktisat biliminde Azalan Marjinal Verimler Yasası olarak da bilinmektedir. Alman ekonomist *Hermann H. Gossen* tarafından geliştirilen yasaya göre, bir mal veya hizmetten tüketilen miktar arttıkça son birimden sağlanan fayda azalmaktadır.

¹⁶ Eserin tamamına Online Library of Liberty'den online erişim sağlanabilir <https://mises.org/library/social-economics>

Öte yandan, Wieser piyasa ekonomisi ilkelerinin esas olduğunu, bununla birlikte devletin zayıfın korunması, toplam faydası yüksek olan sosyal malların üretilmesi gibi görevleri üstlenmesi gerektiği görüşünü savunmuştur (Savaş, 2007: 545-547).

Ludwig von Mises (1881–1973)

“İnsan, evrendeki oluşumu ve değişimi belirleyen nedensel bağlantıları keşfetme yeteneğine sahip bir varlıktır ve amaca yönelik bir eylemde bulunur. İnsan, eylemde bulunmak için olaylar, süreçler veya ilişkiler arasındaki nedensel bağlantıyı bilmek zorundadır. Bunu başarabildiği ölçüde insan eylemi onu amaçlanan gayelere götürebilir.”

Ludwig von Mises

Ludwig Heinrich Edler von Mises¹⁷ özellikle 1949 tarihinde yazdığı *İnsan Eylemi* (Human Action) adlı kitabı ile tanınmış bir Avusturya okulu temsilcisidir (Ebeling, 2006: 116). Mises, iktisadı doğrudan eylem aksiyomu temelinde ele almaktadır. Bu aksiyomun esas noktasını oluşturan şey ise; insanın var olup eylemde bulunması, yani seçenekler arasından amaçlı tercihler yapmasıdır. İşte Mises’in bu görüşü iktisada insan eylemi teorisi olarak adlandırdığı “*praksiyoloji*” (praxeology) kavramını kazandırmış ve iktisadi olayların yorumlanmasına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Düşünürün bu teorisi iktisatta metodolojik bireyciliğin işleyişi, bireylerin tercih ve mübadelelerinin amaçları gibi pek çok konunun kaynağının ne olduğunu ortaya koymaktadır (Rothbard, 2009: 156). Mises, deneysel olarak test edilmiş teorilerin, fiziksel, kimyasal ve fizyolojik olayları yorumlama ve açığa çıkarma gibi işlevlerin praksiyoloji tarafından sağlandığını düşünmektedir. Çünkü ona göre praksiyoloji teorik bir bilimdir ve kapsamı; somut eylemlerin tüm çevresel, tesadüfi ve bireysel koşullarından bağımsız olan insan eylemidir (Mises, 1998: 32).

---

¹⁷ Ludwig von Mises, 29 Eylül 1881 tarihinde Lemberg, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nda doğmuştur. 1900 tarihinde Viyana Üniversitesi’nde hukuk üzerine eğitim görmüş ve 1906 tarihinde doktorasını almıştır. Viyana Üniversitesi’nde hocalık yapmaya başlayan Mises, 1912 tarihinde ilk eseri olan *Para ve Kredi Teorisi* (The Theory of Money and Credit)’ni yazmıştır. İkinci Dünya Savaşı başlaması ile birlikte 1934-1940 tarihleri arasında Nazi baskısı nedeniyle Viyana’dan ayrılmış ve Cenevre Üniversitesi’nde ders vermeye başlamıştır. Fakat devam eden baskılar nedeniyle 1940 tarihinde Amerika’ya göç etmiştir. 1945-1973 tarihleri arasında New York Üniversitesinde dersler ve seminerler vermiştir.

Praksiyoloji, değer ölçüsünün kişinin davranışları ile olan ilişkisine de vurgu yapmaktadır. Mises, insanların eylemlerini düzenlerken aklındaki isteklerin veya değerlerin bir ölçüye sahip olduğunu belirtmektedir. Buna göre, insanlar kendileri için daha acil olan arzularını tatmin edecek mallara daha yüksek değer vermekte; acil olmayan isteklerini ise erteleterek daha düşük değer atfetmektedir. Mises, değer ölçüsünün sadece insanların eyleme geçtiklerinde anlaşılacağını ve bu sebeple değerlerin birey davranışları dışında bağımsız bir varlığının olmadığını da önemle vurgulamaktadır. Diğer bir deyişle Mises, her türlü eylemin değer ya da istek ölçüleri ile daima mükemmel bir uyum içinde olduğunu, bu ölçülerin insanların eylemlerinin yorumlanması için bir araçtan başka bir şey olmadığını belirtmektedir (Mises, 1998: 94-95).

Mises'e göre, teorik bilgiye ulaşmanın yolu praksiyolojik metottur. Çünkü praksiyoloji teorik ve sistematik bir bilimdir. Çalışma alanı insan eylemi olan praksiyoloji; olaylara ilişkin varsayımlar ve çıkarımlar yaparken tüm durumlar için geçerli olan bilgiyi hedeflemektedir. Mises, praksiyolojiyi gözlemden ve deneyimden türetilen önerme ve teoremler olmaktan ziyade, *a priori (deneyimden önce)* önerme ve teoremler olarak tanımlamaktadır. Mises iktisadında *a priori* önermeler; sentetik önermeler olarak kabul görmektedir. Sentetik önermelerin doğrulanması veya yanlışlanması deneyim, tarih veya ampirik yöntemlerle mümkün değildir. Bu önermeler ancak çelişkili olmaları durumunda yanlışlanabilmektedir. Yani, akıl çelişkiye düşmediği müddetçe sentetik önermeleri reddetmemektedir. Bu tip önermeler, praksiyolojinin eylem mantığından türetilmektedir (Göcen, 2015: 225-227).

Piyasa süreci analizinin temelini atan Mises, piyasa dengesi kavramının da üzerinde durmaktadır. Mises'e göre, piyasa sistemi dengeye doğru yönelme eğilimindedir ve bu eğilim praksiyoloji teorisinden kaynaklanan *a priori* bir ilkedir (Yay, 2010: 35).

Mises, dengeleme sürecini yöneten temel faktörün girişimsel keşif olduğunu belirtmektedir. Mises, iktisatta girişimcilerden söz edildiğinde insanlardan ziyade belirli işlevlerin kastedildiğini düşünmektedir. Ona göre girişimcilik, piyasadaki değişmelere ve gelişmelere göre faaliyette bulunmaktadır. Girişimcilik, insan faaliyetlerinin yalnızca bir türünü ifade etmektedir. Birey faaliyette bulunacağı çerçeveyi kendisinin seçmekte ve bu çevre başkaları tarafından seçilmediği için

ilk defa ortaya çıkarak gerçek bir yaratıcı faaliyet meydana gelmektedir. İşte Mises'e göre, ancak böyle bir özellikteki insan faaliyetleri girişimcilik olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle girişimci kavramı kapitalist ya da kaynak sahibi, yönetici ya da işveren, üretici ya da tüketici anlamına gelmemektedir. Bu kişiler piyasadaki değişmelere göre faaliyetlerini düzenledikleri zaman girişimci olarak kabul edilmektedir (Yay, 2010: 38-40).

Mises kapitalizmi bir denge sistemi olarak düşünmektedir. Mises'e göre, krizlerin nedeni, devletin ve bankaların konjonktüre paralel olarak yaptığı müdahaleler sonucunda kredi hacminin genişlemesidir. Mises "girişimci sınıfın" "ucuz para" için devlete baskı yaptığını, bankaların ise bu isteği karşılamak amacıyla faiz haddini düşürdüğünü ve kredi hacmini genişlettiğini savunmaktadır. Faiz haddinin düşmesi üretim dönemini uzatmakta, üretilen tüketim malları uzun dönemde yeterli olmamaktadır. Buna bağlı olarak üretim mallarının fiyatı düşerken, tüketim mallarının fiyatı artmaktadır. Sonuçta, üretim ve tüketim malları arasındaki dağılım yapısı bozulmaktadır. Faiz haddinin düşürülmesinin neden olduğu bu bozukluk ise, üretim malları fiyatına oranla tüketim malları fiyatlarında yaşanan yükselişle birlikte faiz haddinin de artması ile tekrar dengeye gelmektedir (Kazgan, 2002: 165).

Mises, sosyalizm üzerine keskin eleştiriler yönelten düşünürlerin başında gelmektedir. Mises, sosyalist bir düzende serbest piyasa ekonomisinde olduğu gibi etkinlik ve verimliliğe ulaşılmasının imkânsızlığına dair analizler yapmıştır. Ona göre, sosyalist bir sistemde üretim araçları kollektifleştirildiği için bu faktörlerin fiyatlarının oluşacağı bir piyasa bulunmamaktadır. Piyasanın olmaması toplam ürünün girdiler arasında paylaştırılmamasına, fiyatların olmaması ise girdi fiyatlarının tespit edilememesine neden olmaktadır (Kazgan, 2002: 362).

Mises, eserlerinde liberal ekonomik düzeni destekleyecek pek çok argüman geliştirmiştir. Mises'e göre liberalizm, üretim araçlarındaki özel mülkiyeti savunmakta ve devletin varlığı da bu düşünceyle çatışmaktadır. Düşünür liberal iktisadi sistemde sosyalist sistemden çok daha fazla üretim yapılacağını ve daha yüksek bir hayat standardının elde edileceğini düşündüğü için özel mülkiyetin korunması gerekliliğini vurgulamaktadır (Mises, 2007: 40-41). Mises, piyasa ekonomisine yapılan siyasi müdahalelerin içsel tutarsızlıklar doğuracağını da belirterek, fiyat kontrolleri ve üretim kısıtlamalarının arz ve talep ilişkisinde

dengelesizliğe neden olacağını ve bu dengelesizliklerin düzeltilmesi için yeni kontroller ve düzenlemelerin getirileceğini belirtmektedir. Sürekli olarak uygulanan müdahalecilik ise, ekonomik sistemi giderek artan bir şekilde sosyalizme doğru kaydırılmış olacaktır (Ebeling, 2006: 124-125).

Mises'in iktisat bilimine yaptığı en önemli katkılardan bir diğeri ise para ve konjonktürel dalgalanmalar üzerine yaptığı analizlerdir. Mises, yaptığı çalışmalarda parasal sisteme yapılacak devlet müdahalesinin enflasyona neden olacağını ve bu nedenle devletin parasal alandan soyutlanması gerektiği sonucuna varmıştır. Ayrıca devlet kontrolünde olan merkez bankacılığı sistemindeki kağıt para basımının lağvedilmesini ve bunun yerine altın para standardının uygulanmasını önermektedir. Mises konjonktür dalgalanmaları teorisinde ise, enflasyonist politikaların hükümetler tarafından üretildiğini ifade etmekte ve söz konusu dalgalanmalar ortaya çıktığında yapılacak en iyi şeyin piyasayı kendi haline bırakmak olduğu görüşünü savunmaktadır (Rothbard, 2009a: 158-159).

Friedrich August von Hayek (1899-1992)

“Teoriler olmadan gerçeklerin sesi duyulmaz.”

Friedrich August von Hayek

Friedrich August von Hayek, hiç şüphesiz 20. yüzyılda yaşamış en etkili düşünürlerin başında gelmektedir.¹⁸ Carl Menger ve onun takipçileri Böhm-

---

¹⁸ Hayek, 1899 tarihinde Viyana'da doğmuştur. 1918 tarihinde Viyana Üniversitesi'nde üniversite eğitime başlamıştır. Akademik yaşamının çoğunu Londra Ekonomi Üniversitesi'nde (LSE), Chicago Üniversitesi'nde ve Freiburg Üniversitesi'nde geçirmiştir. Hayek, 1929'da "Para Teorisi ve Konjonktür Dalgalanmalar" adlı ilk kitabını yayınlamıştır. 1944 yılında Hayek'in en ünlü kitabı "Kölelik Yolu" (The Road to Serfdom) yayınlanmıştır. 1952 yılında ise "Duyusal Düzen" (Sensory Order) kitabını yayınlamıştır. Hayek, Chicago Üniversitesi'nde yeni kurulan Sosyal Düşünce Komitesi'nde bir görev aldığından dolayı 12 yıl Chicago'da yaşamıştır. Orada siyasi felsefe, fikirlerin tarihi ve sosyal bilim metodolojisi gibi pek çok temayla ilgili makaleler yazmıştır. 1960 yılında "Özgürlük Anayasası" (Constitution of Liberty) adlı kitabını yayınlamıştır. Daha sonra Hayek 1962'de Chicago'dan ayrılmış ve Avusturya'daki Salzburg Üniversitesi'nde fahri profesörlüğe kabul edildiği için 1968 yılına, yani emekliliğine kadar orada kalmıştır. Hayek, Gunnar Myrdal ile 1974 yılında Nobel Ekonomi Ödülünü paylaşmıştır.

Bawerk ve von Wieser sonrasında Avusturya İktisat Okulu'nun çok daha popüler olmasında ve saygın bir iktisat okulu olarak kabul edilmesinde Hayek'in asla yadsınamayacak katkıları olmuştur. Bu açıdan Hayek'i "*Yeni Avusturya Okulu*" kurucusu olarak kabul etmemiz pekala mümkündür. Hayek, ekonomiden psikolojiye, siyaset felsefesinden bilim felsefesine kadar uzanan çok geniş bir yelpazade eserler ortaya çıkarmıştır.

Hayek, konjonktürel dalgalanmalar ile para ve kredi sisteminin yapısı üzerinde yoğun bir şekilde çalışmıştır. Yaptığı çalışmalar neticesinde krizlerin temel nedeninin; konjonktür dönemlerinde ortaya çıkan kredi hacmindeki aşırı genişlemeden kaynaklandığı sonucuna ulaşmıştır. Hayek'e göre, depresyon-işsizlik krizinin nedeni; ekonomideki tasarruf üzerinde para yaratılması ile yatırımların canlanması sonucunda ortaya çıkan aşırı sermaye birikimidir. Bu nedenle yapılması gereken ilk şey ekonomideki para miktarı ile oynanmamasıdır. İkinci ise, işsizliğin piyasa mekanizması aracılığıyla diğer sektörlere aktarılması sağlanarak hem tasarruf-yatırım dengesinin tekrar kazanılması hem de işsizlik probleminin azaltılmasıdır (Yay, 1993: 153).

Hayek, serbest bir piyasa ekonomisinin nasıl oluştuğu ve başarılı sonuçlar ortaya çıkardığı konuları üzerinde de muhtelif eserler yazmıştır. Ona göre piyasa; farklı çıkarları olan bireyleri bir araya getirmekte ve bu bireylerin amaçlarına hizmet etmektedir. Piyasada oluşan rekabet ortamı ise üretici veya tüketiciyi bir keşif sürecine sokmaktadır. Bu keşifte; piyasanın karmaşık yapısını kavrayamayan ve yeterli bilgiye sahip olmayan bireyler piyasadaki soyut kuralları izlemekte ve piyasada arz-talep doğrultusunda kendiliğinden oluşan sinyalleri (fiyatları) dikkate alarak hareket etmektedir. Hayek'e göre piyasanın ayırıcı özelliği, belirli bir amacı bulunmaması (belirli kişilerin amaçlarına hizmet etmemesi) ve toplumdaki her bireyin kendi amaçlarını belirli kurallar (mülkiyet, haksız fiil ve sözleşme yasaları) çerçevesinde gerçekleştirmesine imkân sağlamasıdır.

Hayek'in piyasa süreci teorisinin en önemli özelliği rekabet kavramının ele alınış biçimidir. Hayek, rekabetin 'tam rekabet' kavramı olarak algılanmamasını, bunun yerine sonuçlarının ne olacağı baştan belli olması mümkün olmayan bir süreç olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir. Yani beklenmeyen olaylar ve sonuçlar bu sürecin bir parçasını oluşturmaktadır. Rekabet etmeyi anlamlı kılan şey de sonuçta ne olacağının belirli olmaması, yani geleceğin belirsizliğidir. Bu

süreç içerisinde rakiplerin bilgileri kişisel olmaktan çıkmakta ve aktif bir öğrenme söz konusu olmaktadır. Yani bu süreç sadece mevcut bilgilerin değil, yeni bilgilerin de keşfedilmesini sağlamaktadır. Rekabetin bir süreç olarak görüldüğü bir piyasa ortamında ise, bilgi ve rekabet sonucunda keşfedilen yenilikler önemli bir rol oynamaktadır (Oğuz, 2005: 257).

Çalışmalarında bilgisizlik vurgusunu ön plana çıkaran Hayek, iktisadî hayatta tam bilginin hiçbir zaman mümkün olmadığını düşünmektedir. Çünkü ona göre bilgi, bireyler arasında parçalar halinde dağılmıştır ve tam bilginin elde edilmesi söz konusu değildir. Bilgisizlik ise piyasayı zorunlu kılan temel faktördür. Çünkü Hayek perspektifinde piyasaların fonksiyonu insanları beklenmedik durumlar ve fırsatlarla karşılaştırmasıdır. Hayek'e göre, deneyimleri ile bilgiye keşfedecek olan şey girişimcidir. Düşünür, tam bilgi varsayımdan uzaklaşıldığı zaman bilgisizlik ile karşı karşıya kalınacağını ve bu durumun bilginin keşfedilmesi gerekliliğini ortaya çıkartacağını söylemektedir (Göcen, 2015: 232-233). Bu düşüncesinin temelinde ise rekabetçi bir piyasa düzenine ilişkin görüşleri bulunmaktadır. Diğer bir deyişle Hayek, toplumdaki bireylerde dağınık ve parçalı halde bulunan bilgilerin rekabetçi bir piyasa ortamında ortaya çıktığını ancak yine de eksiksiz bilgiye tam anlamıyla ulaşamadığını vurgulamaktadır.

Eksik bilgi teorisinden hareketle Hayek, piyasa sürecinin merkezi bir otorite tarafından yönetilemeyeceği de vurgu yapmaktadır. Çünkü ona göre, piyasa koşullarına ilişkin bilgiler geçici ve kısa ömürlü bir niteliğe sahiptir. Bu nitelikteki bilgilerin ise merkezi bir otorite tarafından toplanması mümkün değildir. Bunun yanı sıra, piyasadaki bilgiler örtük olarak bulunmakta ve bu bilgilerin tamamının merkezi bir otorite tarafından elde edilmesi söz konusu bile olmamaktadır. Hayek piyasa ekonomisinin açıklanmasında bilginin önemini vurgularken neo-klasik denge iktisadına da eleştiriler yöneltmektedir. Hayek, neo-klasik denge iktisadının toplumun farklı üyelerinin sahip olduğu bilgiye dair yapmış olduğu varsayımlarının eksik olduğunu ve bu nedenle gerçek dünyada olanları açıklayamadığını öne sürmektedir. Hayek'e göre, piyasa dengesi tüm bireylerin planlarının birbirleriyle tutarlı olmasına bağlanmalı ve dengenin sürmesini ise her bireyin diğer bireylerin davranışlarına ilişkin beklentilerinin doğru çıkması ile ilişkilendirilmelidir. Ancak böyle bir durumun sürekli olarak mümkün olmamasından dolayı, piyasa dengesi ancak ve ancak anlık bir denge olmaktadır

(Yay, 2010: 41-43). Yani Hayek, piyasanın uzun dönemde dengede olacağını fikrine karşın, denge kavramını sadece piyasada meydana gelen dengesizlikleri anlatabilmek için kullanmaktadır.

Hayek'in piyasanın bir kurum olarak nasıl işlediğine dair yaptığı katkıların temelinde sosyal düzenin nasıl oluştuğunu analiz etmesi bulunmaktadır. Hayek, evrende iki türlü düzen olduğunu, dışsal bir müdahale sonucunda oluşan düzene "*taxis*", kendiliğinden oluşan düzene ise "*cosmos*" adı verildiğini ifade ederek iktisada yeni bir düşünce anlayışı kazandırmıştır. Hayek *taxis* adlı "yapma düzenin" daima belirli bir amaca hizmet etmek için oluşturulduğunu ve bu nedenle böyle bir düzenin anlaşılmasının basit olduğunu iddia etmektedir. *Cosmos* adıyla bilinen "*kendiliğinden oluşan düzenler*" ise, insan zihninin ve bilgisinin algılayamayacağı karmaşık bir yapıya sahiptir (Hayek, 1996: 59). Bu düzenlerin işlemlerini sağlayan ise evrimsel kurallardır. Kendiliğinden oluşan düzenlerde kendiliğinden oluşan davranış kuralları mevcuttur. Bu kurallar sözlü olarak belirtilmemiş olsa bile bireyler bu kuralların varlığından haberdardır. Ayrıca, bireylerin belirli kuralları takip etmesinde doğal seleksiyon süreci de direkt etkili olmaktadır. Yani, doğal seleksiyon sayesinde toplum tarafından bazı kurallar benimsenip varlığını devam ettirirken, bazı kurallar ise kendiliğinden yok olmaktadır. Toplum tarafından benimsenip devam eden kurallar ise nesilden nesile bir aktarım mekanizmasına sahiptir. Dolayısıyla, kendiliğinden oluşan düzende her şey ahenk içinde işlemektedir.

Hayek, kendiliğinden oluşan düzen düşüncesiyle özgürlük kavramına da vurgu yapmaktadır. Hayek'e göre özgürlük kavramı, bir bireyin başkalarının iradesine, baskısına veya zorlamasına tabi olmamasıdır. Bunun gerçekleşmesi ve korunması için devlete düşen görev; her bireyin sahip olduğu özgürlük alanlarını belirlemek ve bunun korunması için kurallar koymaktır. Liberal bir düzenden ve özgür bir toplumdaki Hayek, özgürlüğün korunması için devlete görev yüklerken bunun suiistimalini önleyebilmek amacıyla "*kanun hakimiyeti*" (the rule of law) kavramına işaret etmektedir. Hayek'in düşünce sisteminde kanunlar sadece özgürlüğü koruma amacına hizmet etmek için kullanılan bir araçtır. Bu aracın amaca hizmet etmesi için sahip olması gereken bazı özellikleri bulunmaktadır. Öncelikle, Hayek kanunların genel ve soyut olması gerektiğini, yani belirli kişilerden ziyade herkesi kapsamaması (kanun önünde eşitlik) gerektiğini

vurgulamaktadır. İkinci olarak, özgür bir toplumun yasalarının “kanun hakimiyeti” prensibine uyması gerekmektedir. Kanun hakimiyeti kavramı; kanunun ne olması veya hangi özelliklere sahip olması gerektiğiyle ilgili kuraldır. Üçüncü olarak, yasaların kanun hakimiyetine uygun olması için öngörülebilir ve tarafsız olması gerekmektedir. Çünkü öngörülebilir kanunlar sayesinde bireyler tabi oldukları yasal çerçeveyi bilmekte ve böylece yöneticilerin keyfi davranışları önlenebilmektedir. Hayek’in özgürlüğü koruyan bir kanunda aradığı bir diğer özellik ise kanunların kesin olmasıdır. Kanunların kesinliği ile ekonomik hayatın işlerliği ve refah seviyelerinin artırılması sağlanmaktadır (Yayla, 1992: 32-36).

Hayek, devletin yeniden dağıtıcı görevini üstlenerek sosyal adaleti sağlama çabalarının devletleri sosyalizme sürükleyeceği düşüncesini savunmuştur. Ona göre sosyalizm; üretim araçlarını sosyalleştirilmesini talep etmesinin yanı sıra adil bir gelir dağılımını gerçekleştirmek için bir araçtır. Klasik liberalizmin amaçladığı toplum düzeni bireylerin adil eylemini gerektirirken, sosyal adaletin devlet tarafından sağlandığı bir toplum düzeninde bu görev emretme makamlarına devredilmekte ve bunun sonucunda sosyalizm topluma iyice yerleşerek müdahaleci devlet yapısının zemini güçlendirilmiş olmaktadır. Hayek, ayrıca sosyal adaletin kendiliğinden oluşan ve işleyen bir düzen olan piyasada farklı problemlere neden olduğunu vurgulamaktadır. Birinci problem, piyasaya dayalı bir ekonomik düzende sosyal adalet kavramının herhangi bir anlamı bulunmamaktadır. Çünkü piyasa ekonomisinde hiçbir bireyin iradesi ve bilgisi diğerlerinin gelirlerini belirleme yetisine sahip değildir. İkinci problem ise, böyle bir uygulama söz konusu olduğunda piyasa düzeni diye bir yapı ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle sosyal adaletin var olduğu bir yapı ancak bireylere ne yapacaklarının emredildiği merkezden yönetilen bir kumanda ekonomisinde mümkündür. Böyle bir düzenin sonucunda ise, herhangi bir kimsenin tasarımı olmayan kendiliğinden oluşan düzendeki bireylerin özgürlükleri sınırlanmaktadır (Hayek, 1995: 98-103).

Öte yandan Hayek, Irving Fisher tarafından geliştirilmiş olan miktar teorisini yönetsel açıdan eleştirmektedir. Hayek mübadele denkleminin geçerliliğine itiraz etmemekle birlikte, parasal analizlerde birinci planda yer almasını eleştirmektedir. Çünkü miktar teorisi her ne kadar para miktarının toplam üretim hacmi üzerindeki nedensel ilişkiyi gösterse de bu bilgilerin hiçbiri subjektif

kararlar üzerinde etkili olmamaktadır. Miktar teorisi para arzı artışının fiyatlar genel seviyesi üzerindeki etkisine değindiği için Hayek, kişisel davranışları dikkate almayan makro teoriyi reddetmektedir. Hayek, paranın kısa dönemde üretim üzerinde etkisinin olduğunu düşünmektedir. Ona göre, parasal değişkenlerin fiyatlar ve üretim üzerindeki etkisi, genel fiyat seviyesindeki değişimlerden bağımsız olduğundan dolayı, para teorisi paranın genel değerini açıklamaktan ziyade malların nispi fiyatlarını nasıl ve ne zaman etkileyeceği konusunu ele almalıdır (Alp ve Karakaş, 2009: 4-5).

Hayek'in iktisada yapmış olduğu en radikal katkılardan birisi paranın özelleştirilmesi düşüncesidir. Hayek para basma yetkisinin merkez bankası tekelden alınarak özel kesime bırakılmasını önermektedir. Hayek'in paranın özelleştirilmesi çalışmasının temelinde, hükümetlerin para üzerinde bir tekeli olması için doğuştan gelen bir sebep bulunmadığı düşüncesi yatmaktadır. Dolayısıyla, özel bankaların kendi para birimlerini oluşturabilmelerini ve bu para birimlerinin ihracı ve kontrolü için rekabetçi bir pazar yaratmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Hayek'in paranın özelleştirilmesi önerisi ulusal para kanunlarını ortadan kaldırmakta ve her kuruluşun kendi isimleri ve işaretleri ile para birimlerini çıkarmasına izin vermektedir. Yani Hayek, para birimi konusunda devlet tekelinin ortadan kaldırılmasını ve rekabet içinde özel para ihraççıları bulunan bir sistemle değiştirilmesini önerdiği bir model oluşturmuştur. Kurduğu bu modelde, devletin ekonomide dolaşan para miktarını, banknot ve madeni paraları ihraç tekeli aracılığıyla etkileyebileceği hipotezinden yola çıkarak, laissez-faire ilkelerinin bankacılıkta benimsenmesini önermiştir. Uygulamaya konulması durumunda, bu model Hayek'e göre devletin para tekeli gücünü ortadan kaldıracak ve bireylere daha fazla özgürlük sağlayacaktır.¹⁹

Israel M. Kirzner (1930-)

“Özgür bir toplum, bireylerin alternatifler arasından kendileri için en uygun olanı keşfetmelerine imkan sağlar.”

Israel M. Kirzner

---

¹⁹ Hayek'in paranın özelleştirilmesi ile ilgili başlıca eserleri için bkz. Hayek, 1976, 1978b.

Israel Mayer Kirzner²⁰, Avusturya iktisat okulunun önde gelen üyelerinden birisidir. Kirzner, özellikle rekabet ve girişimcilik konularındaki eserleri ile Avusturya iktisat okulu literatürüne katkılar sunmuştur.²¹

1973'te yazdığı “Rekabet ve Girişimcilik” isimli kitabında piyasaların dinamik rekabetçi karakterini vurgulayan bir Avusturya perspektifini sunmaya çalışmıştır.²² Kitabında girişimcilerin yenilik ve yaratıcılık yetenekleri sayesinde piyasaların sürekli olarak dengeye doğru eğilim gösterdiğini ve bu dengenin sağlanmasında rol oynayan aktörün girişimci olduğunu söylemektedir. Ona göre dengeleyici rol oynayan girişimci, yeni ürünleri ya da teknolojik olarak daha verimli üretim yöntemleri sunarak değil, daha önceki hataları fark ederek temel işlevini yerine getirmektedir. Bu nedenle, girişimci, önceki hataların (piyasa koşullarındaki değişikliklerden kaynaklanan hatalar) yarattığı fırsatları dikkatle fark eden kişi olarak kabul edilmektedir (Kirzner, 1999: 6-7). Kirzner’in girişimci modeli, fiyat rekabeti sürecini açıklamada ve piyasanın hem örgütlenmeyi hem de dengeleyici bir mekanizma olduğunu göstermede yararlı bilgiler sunmaktadır (Jakee ve Spong, 2003: 464-467).

Kirzner, Schumpeter tarafından tasvir edilen girişimcinin rolü ile kendisinin tanımladığı girişimci kavramı arasındaki ayrıma da vurgu yapmaktadır. Kirzner’in piyasa ekonomisi hakkındaki yaklaşımı Schumpeter’in kapitalizm anlayışından (yaratıcı yıkım) önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Kirzner, bu farklılığı açıklığa kavuşturmak için girişimcinin rekabetçi süreç içinde oynadığı farklı rollere dikkat çekmektedir. Schumpeter için girişimci, piyasayı dengeden uzaklaştıran yıkıcı ya da tahrip edici bir güçtür. Kirzner perspektifinde ise girişimcinin rolü ilk dengesizlik durumunu etkileme potansiyelinin olması ve bu

---

²⁰ Kirzner 1930 yılında Londra’da doğmuştur. Üniversite tahsilini Cape Town Üniversitesi (1947-1948) ve Londra Üniversitesi’nde (1950-1951) sürdürmüş ve nihai olarak Brooklyn Koleji’nde (1954) tamamlamıştır. Doktorasını New York Üniversitesi’nde tamamlamıştır. Doktora tez çalışmalarını Ludwig von Mises danışmanlığında sürdürmüştür. Kirzner, 2006 yılında girişimcilik ödülü (Global Award for Entrepreneurship Research) ile onurlandırılmıştır.

²¹ Başlıca önemli eserleri için bkz. Kirzner, 1973, 1985,1992.

²² Kirzner, I. M. (1973). *Competition and Entrepreneurship*. Chicago: University of Chicago Press.

durumun ortaya koyduğu hataları keşfederek, onları düzeltmek için dengeleyici bir şekilde hareket etmesidir (Kirzner, 1999: 7-8).

Kirzner'in Avusturya geleneğindeki anahtar kavramlar üzerine görüşleri de önemlidir. Bu kavramların en önemlisi; subjektivizm, rasyonellik ve ekonomik hatalardır. Subjektivizm Kirzner'in girişimcilik teorisinin çerçevesini belirleyen insan eylemi analizine yön vermektedir. Kirzner, rasyonelitenin "praksiyoloji için yalnızca insan amaçlarının ifadesi" olarak var olduğunu söylemektedir. Kirzner, praksiyolojinin subjektivist görüşle tamamen tutarlı bir teori sağladığını ve her koşulda insan eylemini açıklamak için gerekli ve yeterli olduğunu öne sürmektedir. İnsan eyleminin bilimi olarak tanımlanan iktisat teorisi düşünürüne göre, insan eyleminin evrensel bir yönü ile ilgilidir. Yani, ona göre iktisat teorisi, amaçların ne sıklıkta değiştiğine veya bireylerin kendisi için seçtiği bazı daha büyük hedeflerle ne kadar tutarsız olduklarına bakmaksızın, kişinin kendi amacını sürekli olarak takip etmesi ile ilgilenmektedir. Dolayısıyla, praksiyoloji hakkındaki düşünceleri Kirzner'in piyasayı; hem insanların hata yapabilecekleri bir süreç olarak algılamasına yöneltmekte hem de insanların, rasyonelliklerinden dolayı hatalarını veya yanlış kararlarını düzeltmek için kullandıkları bir süreç olarak tanımlamasını sağlamaktadır (Boettke & Sautet, 2009: 10-14).

Kirzner, Menger'in subjektivizmini eksik kalmış bir subjektivizm olarak kabul etmektedir. Çünkü Menger'in subjektivizmi insanların eksik bilgi ve hatadan etkilenmediğini varsaymaktadır. Kirzner, Menger'in eksik olarak tanımladığı subjektivizm kavramını üç ana yaklaşım çerçevesinde ele almaktadır. Bunlardan ilki, neo-klasik paradigma, ikincisi modern subjektivizm anlayışı ve sonuncusu ise radikal subjektivizm yaklaşımıdır. İlk olarak neo-klasik paradigmadaki subjektivizmin eksik kalan yönü, bireylerin tam bilgiye sahip olduğu ve belirli bir amaç-araç çerçevesinde hareket ettiği görüşüdür. Dolayısıyla "tam bilgi" varsayımı bu paradigmanın eksik kalmasına neden olmaktadır. Kirzner'in kendisinin de içinde bulunduğu ikinci yaklaşım olan modern subjektivizm Mises-Hayek temelinde ele alınmaktadır. Bu yaklaşımda subjektivizm kavramı ele alınırken, piyasa sürecindeki girişimcinin rolü ve rekabetçi bir piyasa yapısında genişleyen bilgi anlayışlarına yer verilmektedir. Üçüncü yaklaşım ise radikal subjektivizm düşüncesidir. Avusturya okulu alanında çalışmaları ile tanınmış olan Ludwig Lachmann subjektivizm kavramını ele alırken insan tercihlerinden yola

çıkarmakta ve bu kavramı beklentilere doğru genişletmektedir. Lachmann bu düşüncesini açıklarken Hayek'in bilgi ve belirsizlik kavramlarını kullanmaktadır. Lachmann bireylerin bilgileri aynı olsa dahi bunları yorumlarken subjektif değerlerin etkili olacağını vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra, belirsizlik ortamındaki bireylerin gelecekle ilgili plan yapacaklarını, ancak bu planların aynı olması ihtimalinde bile bireylerin farklı tavır sergileyeceklerini belirtmektedir (Yılmaz, 2004: 111-114).

Kirzner, serbest bir piyasadaki girişimcilerin herhangi bir mal için piyasayı denge noktasına getirdiklerini düşünmektedir. Bu denge noktasında ise, hem üretilen miktar gerçekte üretilmesi gerektiği kadar olmakta hem de bu mal için belirlenecek fiyat satıcılar için üretmeye degecek kadar yüksek, alıcılar için de almaya degecek kadar düşük olmaktadır. Girişimcilik kavramı ile açıklanan bu piyasa süreci aynı zamanda öğrenme aşamalarını anlamak için de önem arz etmektedir. Çünkü doğru mal miktarı ve doğru fiyatı oluşturabilmek için tam enformasyona sahip olunması gerekmektedir. Tam bilgiye sahip olmayan alıcı ve satıcılar ise birbirlerinin davranışlarını piyasa süreci içinde deneme-yanılma yoluyla öğrenmektedir. Bu süreç içerisinde birbirlerinin davranışlarını daha doğru olarak öğrenen girişimci unsurlar; rekabet ortamında yüksek kar fırsatlarını yakalayabilmek için fiyat-miktar denge bileşiminin oluşmasını sağlamaktadır (Kirzner, 2000: 131). Önemle belirtelim ki, Kirzner'in bu düşüncelerinin temelinde Hayek'in piyasadaki rekabet ve keşif sürecinin yattığı görülmektedir.

Kirzner, rekabetin piyasa sürecinin en önemli özelliği olduğunu belirterek, rekabetçi bir piyasayı hiç bir katılımcının piyasaya girişte piyasa dışı engellere maruz kalmaması olarak tanımlamaktadır. Devlet engelleri ve sınırlamalarını ise "*piyasa dışı müdahaleler*" olarak adlandırmaktadır. Ona göre, hükümetler rekabetçi süreci önlemekte, iktisadi etkinliğe ulaşmayı engellemekte ve piyasaların güçsüzleşmesine neden olmaktadır (Kirzner, 2001: 70-72). Diğer yandan, Kirzner piyasada herhangi bir problemin ortaya çıkmasını devletin müdahale etmesi için yeterli bir gerekçe olarak görmemekte ve böyle bir durum söz konusu olduğunda piyasanın ve devletin yeteneklerini karşılaştırmaktadır. Ona göre devlet ekonomideki etkinsizlikleri fark etse bile dinamik bir ortamda bunu çözmesi mümkün değildir. Ayrıca, devlet müdahaleleri ekonominin kendi dinamiklerinin de aksamasına neden olmaktadır. Kısaca, devletin piyasaya

müdahale etmesi veya kâr oranlarını kısıtlaması; piyasadaki kâr fırsatlarının ortaya çıkmasını engelleyecek ve bireyleri alternatif piyasalara yönlendirerek kâr fırsatlarının kısıtlanmadığı piyasaları tercih etmelerine neden olacaktır. Bunun sonucunda ise devletin müdahale ettiği piyasalarda yenilikler daha geç ortaya çıkacaktır (Oğuz, 2005: 260).

Kirzner, girişimcilik faaliyetinin getirisi olan kârın ahlâkî olarak haklılığı konusunda mülkiyet hakkı kavramına vurgu yapmaktadır. Ona göre girişimcilik faaliyeti ile kazanılan kâr mülkiyetten doğmaktan ziyade girişimcilik faaliyetinin kendisinden doğmaktadır. Kirzner, ‘bulan-yaratan-tutan’ (finder-creator-keeper) ahlâk ilkesi olarak adlandırdığı mülkiyet hakkı kavramı ile girişimcinin kendi faaliyeti ile yarattığı kârın ahlâkî haklılığını savunmaktadır (Yay, 2010: 41).

IV.SONUÇ

Avusturya iktisat okulu, 1871’lerde başlayan ve günümüzde hala bir iktisat okulu olarak varlığını devam ettiren ender iktisat okullarından birisidir. Avusturya iktisat okulu ile aynı dönemde ortaya çıkan Marksist iktisat okulu, Tarihçi okul, Lozan okulu, Cambridge okulu, İsveç okulu vs. iktisadi düşünce okulları bugün şüphesiz tarihsel açıdan bir yere ve öneme sahiptirler. Bu sayılan okulların tamamı iktisadi düşünceler tarihinin bir bölümünde varlığını sürdürmektedirler. Avusturya iktisat okulu’nun metodolojisi ilkeleri (bireycilik, sübjektivizm, marjinalizm vs.) için de bu söylenebilir. Ancak Avusturya iktisat okulu’nu ayakta tutan ve yaşatan muhtelif konularda (rekabet, mülkiyet, girişimcilik, bilgi teorisi, paranın özelleştirilmesi, devlet müdahaleciliğinin eleştirisi vs.) hala etkili araştırmalar yayınlamaya devam ediyor olmasıdır.

Kaynaklar

Aktan, C.C., (2018). “ Avusturya İktisat Okulu’nun Öğretisi: Avusturya İktisadı” içinde: C C Aktan, Yeni İktisat Okulları ve İktisadi Düşünce, Ankara: Seçkin Yayınları, 2018.

Aktan, C.C., T. Vural (2006). “Hayek’in Felsefesinde Sosyal Düzen, Kurallar ve Kurumlar”, İçinde: Kurallar, Kurumlar ve Düzen: Kurallar ve Kurumların Sosyolojik Temelleri, Ankara: SPK Yayınları.

Aktan, C.C. ve T. Vural (2009). “Hayek’in Perspektifinden Sosyal Düzen Tartışmaları ve İnsan Bilgisinin Sınırları”, Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 2.

Alp, S. ve Karakaş, A. (2009). F.A. Hayek’in Saf İktisat Teorilerine Bir Bakış, Akademik Bakış Dergisi, 18: 1-22.

Boettke, P. J. & Coyne, C. (Eds.) (2015). The Oxford Handbook of Austrian Economics. New York: Oxford University Press.

Boettke P. J. & Sautet F. (Eds.) (2009). The Collected Works of Israel M. Kirzner The Economic Point of View, http://austrianeconomists.typepad.com/weblog/files/intro_to_the_economic_point_of_view.pdf, (Erişim Tarihi: 15.10.2018).

Böhm-Bawerk, E. v. (1959a [1884]). A History and Critique of Interest Theories. In: Capital and Interest (Vol. 1). South Holland, IL: Libertarian Press.

Böhm-Bawerk, E. v. (1959b [1889]). The Positive Theory of Capital. In: Capital and Interest (Vol. 2). South Holland, IL: Libertarian Press.

Böhm-Bawerk, E. v. (1962 [1894]). The Ultimate Standard of Value. In: Shorter Classics of Böhm-Bawerk . South Holland, IL: Libertarian Press.

Butler, E. (2010). Austrian Economics – A Primer, London: Adam Smith Institute.

Ebeling, R. M. (2006). Ludwig von Mises: Özgürlüğün Ekonomi Politikçisi, (Çev. S. Yaman), Liberal Düşünce Dergisi, Cilt: 12, No:45, s.115-132.

Ersoy, A. (2008). İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Göcen, S. (2015). Avusturya İktisat Okulu’nun Metodolojik Görüşleri ve Ana-Akım İktisada Yönelik Eleştirileri, IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı II, ss. 221-237.

Hayek, F. A. (1945). “The Use of Knowledge in Society”, in: American Economic Review, XXXV, No. 4, September, S. 519-530. Reprinted in: Individualism and Economic Order (1948), University of Chicago Press.

Hayek, F. A. (1948). “Economics and Knowledge”. In: F. A. Hayek (Ed.), *Individualism And Economic Order*, Chicago: The University of Chicago Press.

Hayek, F. A. Von. (1976), 1988. *Choice in Currency: A Way to Stop Inflation*, IEA. London.

Hayek F.A. (1978a). “The Errors of Constructivism”, in: *New Studies in Philosophy, Politics and Economics*, Chicago, University of Chicago Pres.

Hayek, F. A. Von. (1978b) 1990. *Denationalization Of Money, The Argument Refined*, London, Institute Of Economic Affairs.3rd ed.

Hayek, F. A. (1985). *New Studies in Philosophy, Politics, Economics and the History of Ideas*, Chicago, University of Chicago Press.

Hayek, F. A. (1999). *Sensory Order: An Inquiry into the Foundations of Theoretical Psychology*, Chicago University Press.

Hayek, F. A. Von. (1995). *Kanun, Yasama Faliyeti ve Özgürlük: Sosyal Adalet Serabı*, (Çev: M. Erdoğan), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Hayek, F. A. Von. (1996). *Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Kurallar ve Düzen*, (Çev: A. Yayla), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Hayek, F. A. Von. (1997). *Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Özgür Bir Toplumun Siyasal Düzeni*, (Çev: M.Öz), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Jakee, K., & Spong, H. (2003). *Praxeology, Entrepreneurship And The Market Process: A Review Of Kirzner's Contribution*. *Journal of the History of Economic Thought*, 25(4), 461-486.

Kazgan, G. (2002). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kirzner, I. M. (2000). “Arz ve Talep Kanunu”, (Çev. F. Erdal), *Liberal Düşünce Dergisi*, 5(19): 67-69.

Kirzner, I. M. (2001). “Piyasa Rekabetinin Dayanılmaz Gücü”, (Çev. F. B. Özgen), *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı: 21: 69-72.

Kirzner, I. M. (1987). "Austrian School of Economics", The New Palgrave Dictionary of Economics, Edited by John Eatwell, Murray Milgate and Peter Newman. vol 1, pp. 145-151. (Türkçe çevirisi için bkz. Israel Kirzner, "Avusturya İktisat Okulu", Türkiye Günlüğü, Sayı 30, Eylül-Ekim 1994 (Çev. C. C. Aktan).

Kirzner, I. M. (1976). "On the Method of Austrian Economics," in Edwin Dolan, ed., The Foundations of Modern Austrian Economics. Kansas City: Sheed, Andrews and McMeel.

Kirzner, I. M. (1973). Competition and Entrepreneurship. Chicago: University of Chicago Press.

Kirzner, I. M. (1979). Perception, Opportunity and Profit, Studies in the Theory of Entrepreneurship, Chicago and London: University of Chicago Press.

Kirzner, I. M. (1985). Discovery and the Capitalist Process, Chicago: University of Chicago Press.

Kirzner, I. M. (1992). The Meaning of Market Process, Essays in the Development of Modern Austrian Economics. London: Routledge.

Kirzner, I. M. (1999). Creativity and/Or Alertness: A Reconsideration Of The Schumpeterian Entrepreneur. *The Review of Austrian Economics*, 11(1-2), 5-17.

Kirzner, I. M. (2008). *The Alert and Creative Entrepreneur: A Clarification* (August 11), IFN Working Paper, No. 760, Stockholm: Research Institute of Industrial Economics.

Mccaffrey M. And J. T. Salerno, (2014). "Böhm-Bawerk's Approach To Entrepreneurship", Journal Of The History Of Economic Thought, Volume 36, Number 4, December.

Menger, C. (2009). İktisadın Prensipleri, (Çev. A.K. Çelebi), Ankara: Liberte Yayınları.

Menger, C. ([1871] (1976)). Principles of Economics. (J. Dingwall, & B. F. Hoselitz, Trans.) New York: New York University Press.

Menger, C. (1883). *Investigations into the Method of The Social Sciences with Special Reference to Economics* (New York University Press, 1985 2nd ed.). Urbana: University of Illionois Press.

Mises, L. v. (1951 [1922]). *Socialism*. New Haven, CT: Yale University Press.

Mises, L. v. (1953 [1912]). *The Theory of Money and Credit*. New Haven, CT: Yale University Press.

Mises, L. v. (1962a). *Man, Economy, and State: A New Treatise on Economics*. New Individualist Review.

Mises, L. v. (1962b). *The Ultimate Foundation of Economic Science* . Princeton, NJ: D. Van Nostrand .

Mises, L. v. (1978). *On the Manipulation of Money and Credit*. (P. Greaves, Ed.) New York: Free Market Books.

Mises, L. v. (1983 [1919]). *Nation, State, and Economy*. Indianapolis, IN: Institute for Humane Studies.

Mises, L. v. (2005 [1927]). *Liberalism: The Classical Tradition*. Indianapolis, IN: Liberty Fund.

Mises, L. v. (2008). *İnsan Eylemi* (çev. İ. Aktar). Ankara: Liberte Yayınları.

Mises, L. von (1998). *Human Action*, Alabama: The Ludwig von Mises Institute.

Mises, L. von (2007). *Sosyalizm*, (Çev. Y. Şahin), Ankara: Liberte Yayınları.

Oğuz, F. (2005). *Bilgi, Regülasyon ve Rekabet: Bir Piyasa Süreci Yaklaşımı*, Doğu Üniversitesi Dergisi, 6(2): 253-267.

Rothbard, M. N. (2009a). *Eşitlikçilik: Doğaya Karşı İsyân*, (Çev. M. Acar), Ankara: Liberte Yayınları.

Salerno, J. T. (2016). "Carl Menger: Avusturya Okulu'nun Kuruluşu", (çev: Ü. Çetin), Sayı: 81, ss. 47-74, <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/81/08-joseph-salerno-carl-menger-avusturya-okulunun-kurulusu.pdf>

Savaş, V. F. (2007). *İktisatın Tarihi*, Akara: Siyasal Yayınevi.

- Yay, T. (1993), F.A. Hayek'te İktisadi Düşünce, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Yay, T. (2004), Avusturya İktisat Okulunun Tarihsel Gelişimi ve Metodolojisi, *Piyasa Dergisi*, Sayı:11, 1-29.
- Yay, T. (2010), Avusturya Okulu Mikroiktisadı: Dinamik Rekabet ve Girişimsel Keşif Süreci Olarak Piyasa, *Liberal Düşünce Dergisi*, 15(59): 25-50.
- Yay, T. ve G. Gürkan, (2007), İktisat Yazıları: Metodoloji-Düşünce-Politika, Nobel Yayın, Ankara, 2007.
- Yayla, A. (1993), Özgürlük Yolu: Hayek'in Sosyal Teorisi, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Yılmaz, F. (2004). Avusturya İktisadı ve Sübjektivizm, *Piyasa Dergisi*, 3(11), 101-119.
- White. L. H. (1984). *The Methodology of the Austrian School Economists*. Revised edition. Auburn: The Ludwig von mises Institute of Auburn University.
- Wieser, F. v. (1927 [1914]). *Social Economics*. London: George Allen and Unwin.
- Wieser, F. v. (1989 [1893]). *Natural Value*. London: Macmillan & Company.